

URVASTE KALMISTU HOOLDUSKAVA

Kirikuküla, Võru maakond

Tellija: EELK Püha Urbanuse kogudus

Koostanud: Ülle Jõgar, Kätlin Umal, Sten
Juur, Henri Sainast, Janar Lind, Nataliia
Magerramova, Mari Nõmmela

Tartu 2018

Sisukord

Sissejuhatus 3

1. Kalmistu üldiseloomustus 3

1.1. Asukoht 3

1.2. Maakasutus, suurus ja piirid 4

1.3. Reljeef 4

1.4. Kaitsekord 5

1.5. Uuritus ja projektid 6

1.6 Ajalooline ülevaade 6

2. Väärtused 11

2.1. MuinsuskaitSELised ja koha ajaloolised väärtused 11

2.2. Ajaloo- ja kultuuritegelaste hauad 11

2.3. Hauatähised ja hauaplatsi piirded 13

2.4. Kalmistu värav ja piire 14

2.5. Hooned ja rajatised 14

2.6. Olemasolevad väärtused ja ettepanekud nende kaitseks 15

3. Olemasolev olukord ja probleemid 16

3.1. Olemasoleva olukorra kaardistatus 16

3.2. Kujundusstiil ja tervikkompositsioon 17

3.3. Vaated 17

3.4. Teedevõrk ja liikluskorraldus 19

3.5. Jäätmekorraldus 19

3.6. Piire ja väravad 20

3.7. Hooned, rajatised ja inventar 20

3.8. Puud ja põõsad, puudegrupid, märkimisväärsed üksikpuud 21

3.9. Pakutavad lahendused 22

4. Ettepanekud (kavandatavad kaitsekorralduslikud tegevused) 23

5. Töö koostamisel kasutatud materjalid 24

Lisad 25

Lisa 1. Olemasolev olukord M 1:1500 26

Lisa 2. Väärtused, ettepanekud M 1:1500 27

Lisa 3. Probleemid, ettepanekud M 1:1500 28

Lisa 4. Urvaste kalmistu lõunakülje mõõdistamise koordinaatpunktid 29

Lisa 5. Mõõdistatud koordinaatpunktistik kaardil M 1:2000 30

Lisa 6. Hinnang Urvaste kalmistu ohtlikele puudele 31

Lisa 7. Ohtlikud puud M 1:1000 32

Sissejuhatus

Urvaste kalmistu hoolduskava eesmärgiks on anda soovituslikud ettepanekud matmisala edaspidiseks hoolduseks. Hoolduskava koostasid Eesti Maaülikooli üliõpilased Ülle Jõgar, Kätlin Umal, Sten Juur, Henri Sainast, Janar Lind ja Natalia Magerramova dotsent PhD Mari Nõmmela juhendamisel. Projekti vormistas Liisa Sekavin.

Antud töö valmis EELK Püha Urbanuse koguduse tellimusel (Eesti Maaülikooli teadus- ja arendustöö leping nr L180237P-KLA; teadusprojekt – 10/237 Urvaste) ning on suunav abimaterjal kalmistu hooldustegevuste edasisel planeerimisel ja läbiviimisel.

Hoolduskava koostamise käigus teostati 18.09. ja 5.11.2018 Urvaste kalmistul järgmisi välitöid: mõõdistati hauaplatside piir võsastunud lõunaküljel, hinnati ohtlikud puud ja kaardistati kalmistu väärtused ning väärtuste kaitsest tulenevad probleemid. Ajalooline taustinformatsioon koguti EELK Püha Urbanuse koguduse käsikirjalistest materjalidest, täiendavatest kirjandus- ja arhiiviallikatest ning intervjuerides koguduse õpetajat Üllar Salumetsa.

Hoolduskava koosneb jooniste ja fotodega varustatud seletuskirjast ja lisadest. Seletuskirjas esitatakse kalmistu üldiseloostus ja tuuakse välja ajaloolised väärtused, kirjeldatakse olemasolevat olukorda ja probleeme ja sõnastatakse hooldustööde ettepanekud koos soovitusliku kaitsekorraldusliku tegevuskavaga (2019-2025).

Lisades on esitatud kaardid olemasoleva olukorra, ajalooliste väärtuste ja hooldusprobleemide ning -ettepanekute skeematilise plaaniga; kalmistu lõunapoolse nõlva mõõdistustulemused koos kalmete asukoha piiriga kaardil ja hinnang Urvaste kalmistul eemaldamist vajavate ohtlike puude kohta.

Tegevuskava koostamisel lähtuti eesmärgist luua Püha Urbanuse kogudusele kuuluvast ajaloolise kultuuripärandiga surnuaiast terviklikult hooldatud kalmistu, mille miljööväärtuslikud matmiskvartalid kõnelevad looduskauni paiga identiteedist nii kohalikule kogukonnale kui ka kaugemalt tulijatele.

1. Kalmistu üldiseloostus

1.1. Asukoht

Urvaste kalmistu on 18. sajandist pärinev kihelkonnakalmistu. Kalmistu asub Võru maakonnas Antsla vallas Kirikukülas (Vt joonis 1).¹ Kalmistut haldab ja hooldab EELK Urvaste Püha Urbanuse kogudus. Surnuaed asub Urvaste kirikust 500 meetrit kagus, kõrgemal künkal.

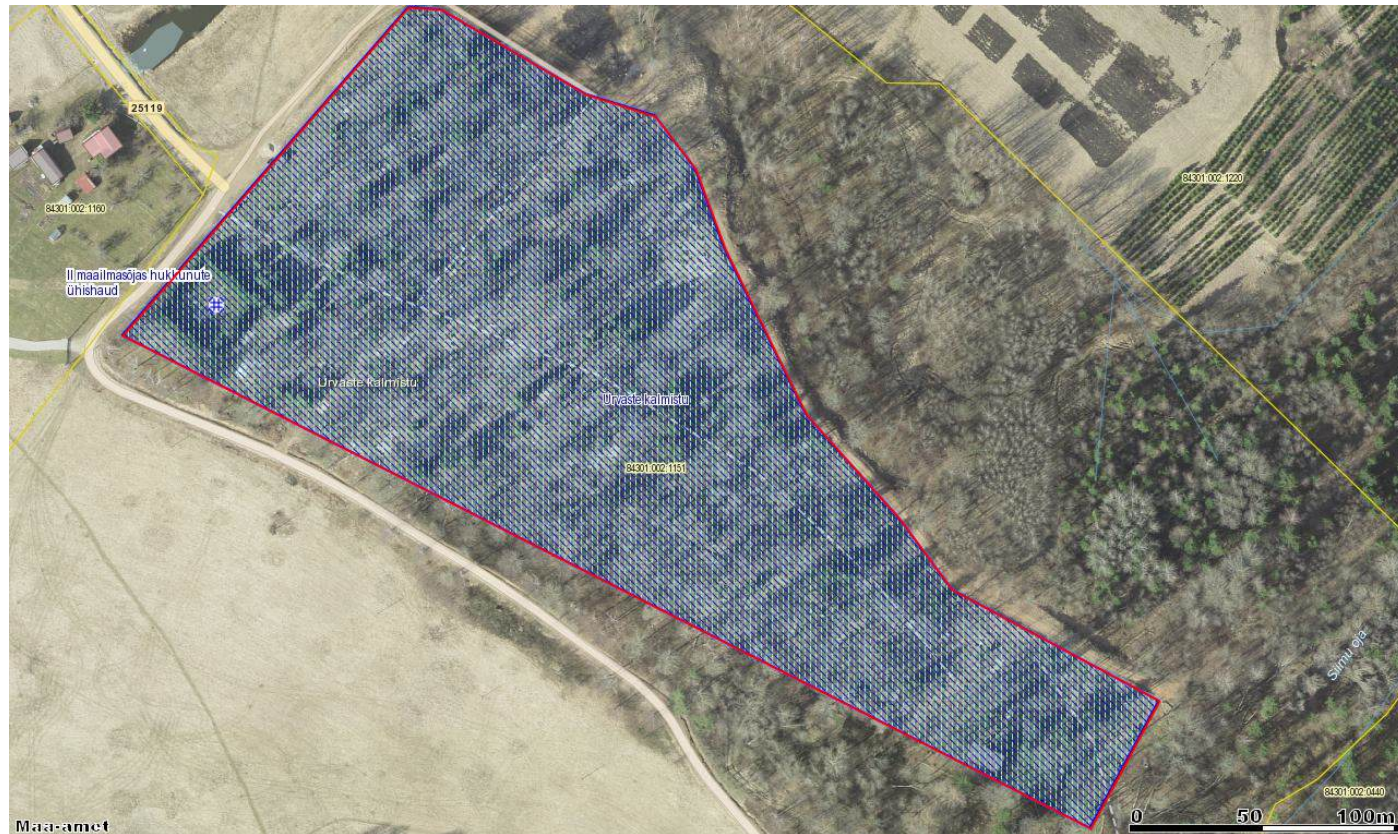

Joonis 1. Urvaste kalmistu asukoht. Kalmistu on joonisel märgitud punasega (Väljavõte Maa-ameti geoportaalist 2018).

1. <https://register.muinasee/public.php?menuID=monument&action=view&id=5734>

1.4. Kaitsekord

Urvaste endise kirikumõisa maadele jääv ajalooline kihelkonnakalmistu on alates 19.03.1997. tunnistatud kultuurimälestiseks (Vt. joonis 6) nr 5734, mille kaitsestaatuseks on ajaloomälestis /"Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 19.03.1997 a. määrus nr.6, (RTL 1997, 65, 358)/.⁵ Muinsuskaitseadusest tulenevalt vastutab muinsuskaitse-mälestise omanik selle säilimise eest ning hooldab mälestist.⁶

Joonis 6. Kultuurimälestise ala (Väljavõte Maa-ameti geoportaalist)

Kalmistul asub II maailmasõjas hukkunute matmispaik, ajaloomälestis nr 5735 /("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 19.03.1997 a. määrus nr.6, (RTL 1997, 65, 358))/.⁷ Kuuskedega raamistatud matmispaiga keskel seisab kaheastmelisele alusele toetuv obelisk (Vt. joonised 7 ja 8). Mälestussamba ülaosas on sisserajutud viisnurk, aastaarvud 1941-1945 ja vene keeles tekst. Sambast kahel pool on kaheksa marmortahvlit langenute nimedega. Ühishaud tekkis 1948. aastail, mil sõjaaegsesse hauda maeti veel ümbruskonnas langenuid. 1949 püstitati hauale kivitahvel, mis asendati 1980. aastal obeliskiga ja marmortahvlitega langenute nimedega.

Joonis 7 ja 8. II maailmasõjas langenute monument (K. Umal 05.11.18)

Kalmistu põhjaküljel paiknevad Eesti Vabadussõjas (1818-1920) langenute hauad. Ida pool, mõisnike kalmistul, paikneb Stael von Holsteinide perekonna hauakabel. Nimetatud matmispaigad ei ole võetud ajaloomälestistena riikliku kaitse alla.

Urvastes on mitmeid looduskaitse all olevad üksikobjekte. Kalmistust lõuna pool asub Uhtjärve hoiuala (KLO2000081), mis on piiratud looduskasutusega kaitseala (Vt. joonis 9). Selle siseveekogu pindala on 44,6 ha. Hoiuala eesmärk on kaitsta looduslikult rohketoitelisi järvi.⁸

Joonis 9. Urvaste kalmistule looduskaitsest piirangut ei kehti (Väljavõte Maa-ameti geoportaalist)

5. <https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=5734>

6. <https://www.riigiteataja.ee/akt/129062018034>

7. <https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=5735>

8. https://infoleht.keskkonnainfo.ee/default.aspx?state=5;-754447606;est;eelisand;;&comp=objresult=ala&obj_id=71161320

1.5. Uuritust ja projektid

Urvaste kiriku ja koguduse ajalugu on uurinud Üllar Salumets.⁹ Urvaste surnuaed anti EELK Urvaste koguduse haldusesse Urvaste Vallavalitsuse korralduse nr.14. 31.05.1994. alusel.¹⁰

Alates 1.07.1994.a. on Urvaste koguduse tellimusel kalmistul teostatud järgmiseid töid:

Tabel 2. Teostatud tööd

Jrk.	Töö kirjeldus	Aasta
1.	Surnuaiavärava korrastamine	1995
2.	Surnuaiakaardi koostamine	1999
3.	Stael von Holsteini perekonna kabeli taastamine	2000
4.	Kiviaia taastamine kalmistu lääneküljel	2000
5.	Surnuaia kantsli remont	2002
6.	Surnuaiataguse ala puhastamine, teenendustee ehitamine	2007
7.	Kalmistuplaani digitaliseerimine	2008
8.	Kalmistuplaaniga infostend	2008
9.	Ajalooliste hauatähiste puhastamine, restaureerimine	2012
10.	Tormikahjustustes purustatud sepisaedade parandamine	2017

1.6 Ajalooline ülevaade

Läbi aegade on Urvastet nimetatud Antsla kihelkonnaks (saksa k. vahelduvalt *Urbs* ja *Anzen*). Arvatakse, et kiriku ehitamine ja kihelkonna algus seisab Antsla mõisaga ühenduses; kirik olevat ehitatud Antsla von Uexkülliide ja Vaabina von Tiesenhau- senite ühisel kulul.¹¹ Kihelkonda on esimest korda mainitud 1477. ja kirikut 1413. aastal. Urvaste nime omandas arvatavasti 14. sajandil ehitatud kirik lähedaloleva Urvaste küla järgi.¹² 1741.aastal ehitati Urvastesse palvemaja, kümme- kond aastat hiljem pastoraat. Kirikumõisa (pastoraadi) kompleks asub kirikust 180 m kaugusel idas väikese Konksi järve läänekaldal.¹³

Urvaste kihelkonnas paiknes 17 mõisat, 1 kirikumõis ning 10 rüütlimõisast peamõisat koos 6 kõrvalmõisaga, lisaks veel 18 karjamõisat. 1880. aastaiks oli Urvaste külas 8820 elanikku (627 talu ja 60 sauniku-kohta).¹⁴ Uut surnuaeda asuti rajama praegusele kohale 1773.¹⁵ Enne seda olevat Urvaste ümbruses olnud mitu varasemat matmiskohta ja kabelit.

Muinasajal kasutati matmiseks paika, mis asus Visela jõe paremal kaldal kirikust 430 m edelas Savimäel (arheoloogiamäes- tis nr 30949, 13.03.2018).¹⁶

Ristiusustamisest peale kasutati matmiseks Urvaste kirikuaeda (arheoloogia- ja ehitismälestis nr 13668 12.01.1998)¹⁷, kus kirstumaa mahutavus ei olnud suur (Vt joonis 10).

Ajaloolise pärimuse järgi paiknes veel üks varasem matmiskoht, nn Urvaste kirikumõisa vana kalmistu kirikust linnulennult 400 m kaugusel põhjakirdes Kirikuküla külas (Vt joonis 11).

Joonis 11. Vanakapõl – Urvaste kirikust põhja-kirde suunale jääv vana kalmistu asukoht (Väljavõte Maa-ameti geoportaalist)

Rahvapärimuses tunti seda küngast nimega Vanakapõl (pärandkultuuriobjekt 843:HAU:001).¹⁸ Vanast kalmistust loode suunal üle tee Härjakurgu talu lähedale jäi veel teinegi metsatukaga kungas, mida kutsuti Kapõlimägi¹⁹ (Vt joonis 12).

Joonis 12. Härjakurgu talu juures asuv Kapõlimägi (Härjakurgu mägi) (Väljavõte Maa-ameti geoportaalist)

Mõlemad kohad – Kapõlimägi ja Vanakapõl – võisid olla keskajal külakalmistud. Püsib seisukoht, et vana kalmistu (Vanakapõli) kasutamine olevat lõpetatud siis, kui lõpetati matmine Urvaste kirikuaeda ning rajati uus kihelkonnakalmistu.²⁰

Et enne Põhjasõda Uhtjärvest põhja poole jäävat kõrgema reljeefiga maad kirstumaana veel ei kasutatud, seda kinnitavad ka ajaloolised kaardid. Urvaste kirikumõisa 1688.aasta kaardil „Rapins Gebiet Urbs Pastorat“ puudub uue surnuaia kohta märke²¹ (Vt joonised 13 ja 14).

Joonis 13. Urvaste kirikumõisa maad 1688. Käsikirjalise plaani servale on lisatud märke („Efter detta Concept af cop: och renoverades en Ch-a i Septr. Månade år 1781 af O. B. S.”), mis viitab, et Rootsi aegne kaart oli kasutusel alusmaterjalina 1781.²¹

Joonis 14. Fragment 1688.a. plaanist: kirikumõisa maade piirid, teedevõrk ja külviväljad. Kirik ja pastoraat on antud majasümbolitega.

18. https://infoleht.keskkonnainfo.ee/default.aspx?state=20;294849174;est;eelisand;;&comp=objresult=parandobj&obj_id=-107860797

19. A. Laurson. Ajalooline traditsioon Urvaste kihelkonnast [Võrguteavik]kogutud 1927. a. suvel – Tartu : Eesti Kirjandusmuuseum,2007:<http://www.folklore.ee/pubte/ajaloolist/urvaste/>

20. Vestlus Ü. Salumetsaga 5. 11.2018

21. EAA.308.2.183. leht 1

Kihelkonnakalmistu rajamise põhjuseks sai Vene tsaaririigi Senati ukaas (28.12.1772), mis keelas kirikutesse ja kirikuaedadesse matmise ning kohustas rajama kalmistuid asustusest, eeslinnade ja alevite majadest vähemalt 100 sülla, s.o. 123 meetri kaugusele. Urvaste koguduse andmetel pühitseti uus kalmistu 1792.²² Koht uuele surnuaiale leiti kirikumõisa (Kirchspiele Anzen) maadel.

1868.aasta Urvaste mõisa maakasutuskaart „Karte des Gute Urb“ (Vt joonis 15 ja joonis 16) näitab, et osa Uhtjärve kaldale välja mõõdetud surnuaiamaast kuulub mõisale. Urvaste mõisnik on selle maa pastoraadile (Kirchspiele Anzen) rentinud (saksa k. „...Dem Pastorat in der Pacht gegeben“).²³ Tegemist on surnuaia kõige idapoolsema osaga ehk mõisnike kalmistuga.

Joonis 15. Liivimaa rüütelkonna maamõõtja Conrad Jacobsoni koostatud Urvaste mõisa maakasutuskaart ²³

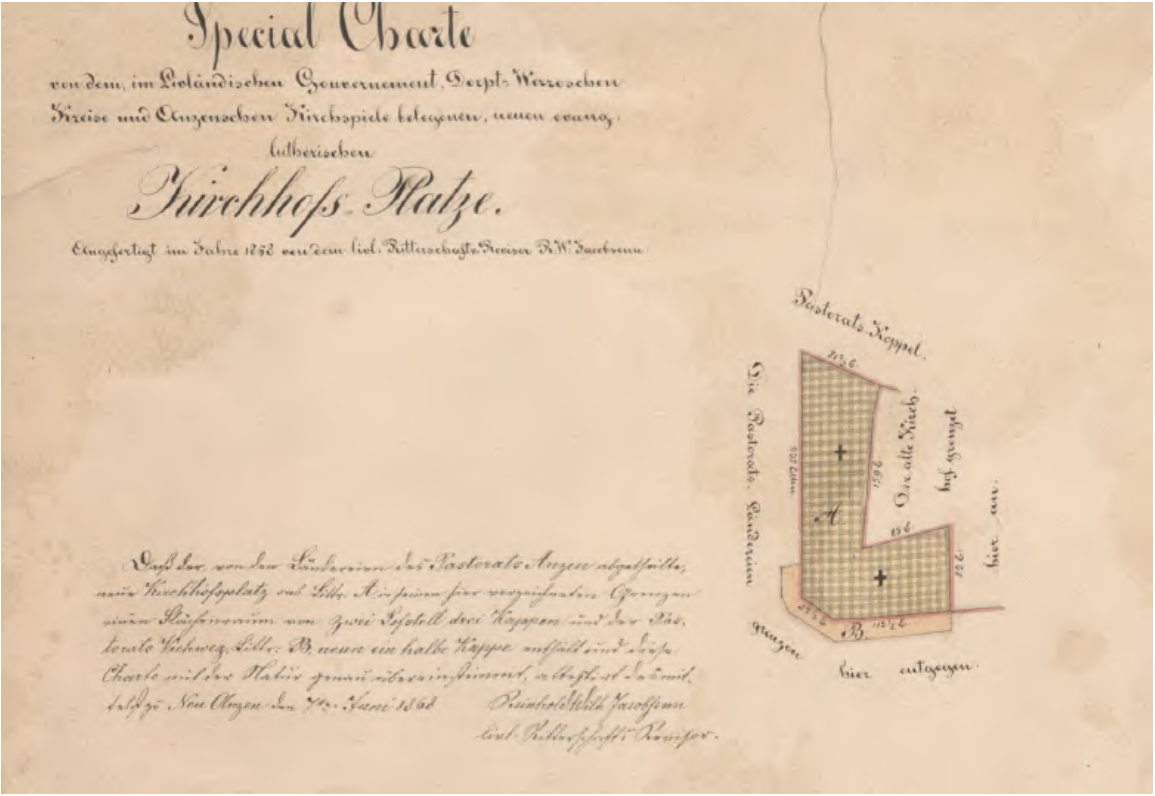

Joonis 16. Fragment mõisa maakasutuskaardist - Urvaste mõisniku poolt pastoraadile renditud surnuaiamaa ²³

Urvaste kirikust kümnekonna kilomeetri raadiusega asusid Vana-Antsla, Vastse-Antsla, Vaabina, Kärgula ja Koigu mõis, Annemõis ja Truutamõis. Perekonna kalmistud rajasid omale eraldi Urvaste, Vana-Antsla, Sõmerpalu ja Vaabina mõisnikud. 1776.aastast peale kuulus Urvaste mõis von Samson Himmelstjernadele ja mõisahäärberi lähedale rajati perekonna-kalmistu 19. sajandil.²⁴

Kirikumõisa maale mõõdetud uue kihelkonnakalmistu idapiir kulges mööda Urvaste mõisa maad. Rahvapärinus räägib mõisnike matuste koondamisest looduselt kõige ilusamasse Uhtjärve-poolsesse ossa.²⁵

Mõisnike kalmistu kõrvale mõõdeti välja maa ka lihtrahva matmiseks. Kalmistu laiienes järk-järgult kiriku suunas. Säilinud on Liivimaa rüütelkonna maamõõtja kartograaf Reinhold Wilhelm Jakobseni maamõõduplaan, „Special Charte von dem im Livländischen Gouvernement, Derpt-Werroschen Kreise und Anzenschen Kirchspiele belegenen, neuen evangelischen Kirchhofs-Platze“, mis nägi 1868. aastal ette uue matmiskvartali väljamõõtmise (Vt joonis 16).

Joonis 17. 1868.aasta plaan Urvaste luteri kiriku uue surnuaiamaa kohta ²⁶

Kihelkonnakalmistu idaküljele, mõisnike kalmistule ehitati Vana- ja Uue-Antsla mõisa omaniku W. F. Stael von Holsteini (suri 1883) perekonna kabel. Kabel on ehitatud historitsistlikus ehitusstiilis, mille kõrgajaks võib mõisaarhitektuuris lugeda 1870-80. aastaid.

Mõisnike kalmistule on maetud mitmeid von Samson Himmelstjerna suguvõsa liikmeid, Sõmerpalu mõisniku von Mölleri järeltulijaid ja teisi.²⁷

Rahvapärimuse järgi oli keset surnuaeda peatee ääres veel teinegi kabelihoone (luukamber). Kalmistu läänepoolsesse külge ehitati hiljem leerimaja. Et aga surnuaeda mitu korda laiendati, jäi leerimaja surnuaia sisse ning olles pikemat aega kasutamata, lammutati.²⁸

22. <http://urvaste.eelk.ee/kalmistu/>

23. EAA.1270.1.600. leht 1

24. V. Praost, Võrumaa, lk.100.

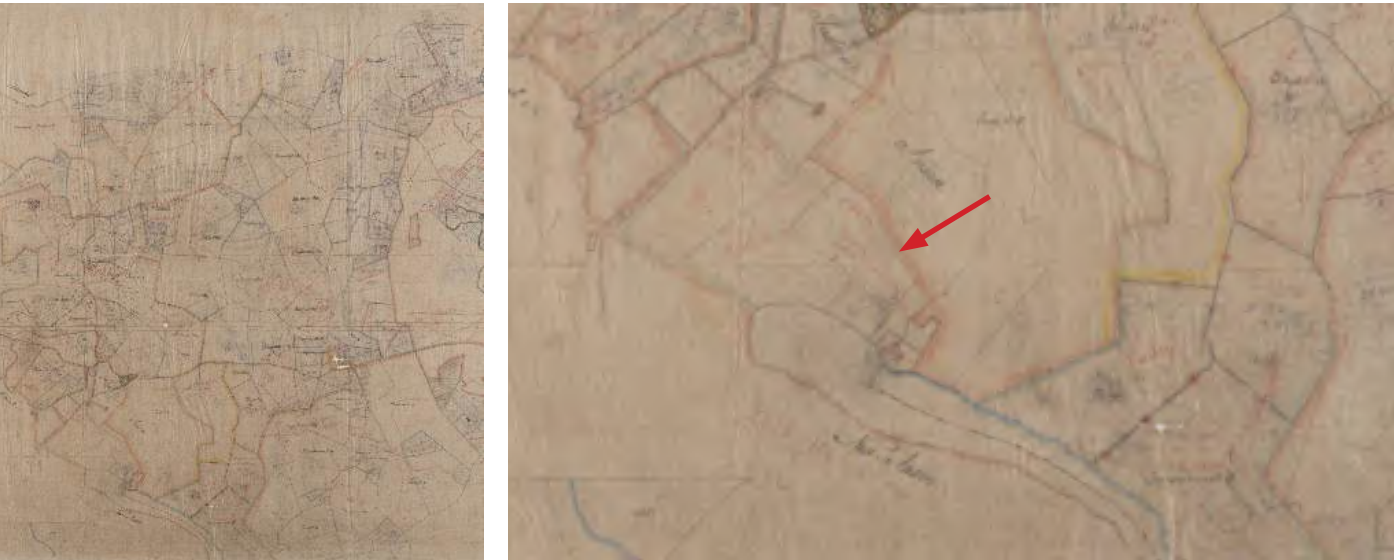
25. A. Laurson. Ajalooline traditsioon Urvaste kihelkonnast <http://www.folklore.ee/pubte/ajaloolist/urvaste/>

26. EAA.1401.1.5 leht 2

27. A. Särg, Võrumaa mõisad ja mõisnikud. Tallinn: Argo, 2011.

28. A. Laurson. Ajalooline traditsioon Urvaste kihelkonnast. <http://www.folklore.ee/pubte/ajaloolist/urvaste/>

Kalmistu laienemist järk-järgult kiriku suunas kinnitavad ajaloolised kaardid. 1903.aastal on „Generalkarte von dem im Werroschen Kreise und Anzenschen Kirchspiele belegenen Gute Urbs“ (1873) käsikirjalisele koopiale peale kantud eesti keeles märkus „Urvaste avalik surnuaed“ (Vt. joonised 18 ja 19).

Joonis 18 ja 19. 1873. aasta alusplaani 1903.aasta koopia ja fragment ²⁹

Uued matmiskvartalid tekkisid põhja ja lääne küljele, kuigi matmiseks oli määratud ka tagavaramaa, mis ulatus Uhtjärve äärde: */Kui surnuaed kitsaks jäänud, pole õpetaja Gutglück oma maast juurde lubanud. Siis mõõdetud üks osa metsa surnuaiale juurde. Kaevatudki kaks hauda, kuid inimesed kandnud need öösel vett täis. Siis olla krahv surnuaia alla võetava maa Oinatooma talu krundilt õpetajale asemele andnud/.*³⁰

1920.aastatel oli Urvaste kogudusel kolm kalmistut: Vana kalmistu, umbes 0,4 km kirikust, Koigu mõisa viiva tee ääres (maha jäetud); Uus kalmistu umbes 0,4 km kirikust, Uhtjärve kaldal ja kalmistu Sõmerpalus, ligi 19 km kirikust 1921.aastal lammutati vana leerimaja ja pühitseti viimane surnuaia laiendus. Samal aastal kaardistati surnuaed A. Tell`i poolt. 1932 a. ehitati praegused surnuaiavärvad. Sepisvärvad võivad olla varasemad.³¹ Urvaste koguduse andmetel ehitati 1934.aastal surnuaiale uus kantsel. 1935 valmis uus surnuaiakaart koos kasutamata maa-ala planeeringuga ning 1938 aastal lasti surnuaia põhjapoolsesse külge ehitada kaev. Surnuaia piirdeks oli maakivi laost aed. 1940 aastal müüs kogudus osa piirde kive killustikuks. Viiekümnen datel aastatel jätkus kiviaiast kivide vedu Antslasse linavabriku ehituseks.³²

Pärast II maailmasõda kuulus Urvaste Antsla rajooni külanõukogu alla. Kohalik elanikkond töötas põllumajanduslikus artellis „Siirius“ (Vt joonised 20 ja 21).

Joonis 20 ja 21. 1957.aasta trükitud administratiivne kokkuseadeleht ja fragment ³³

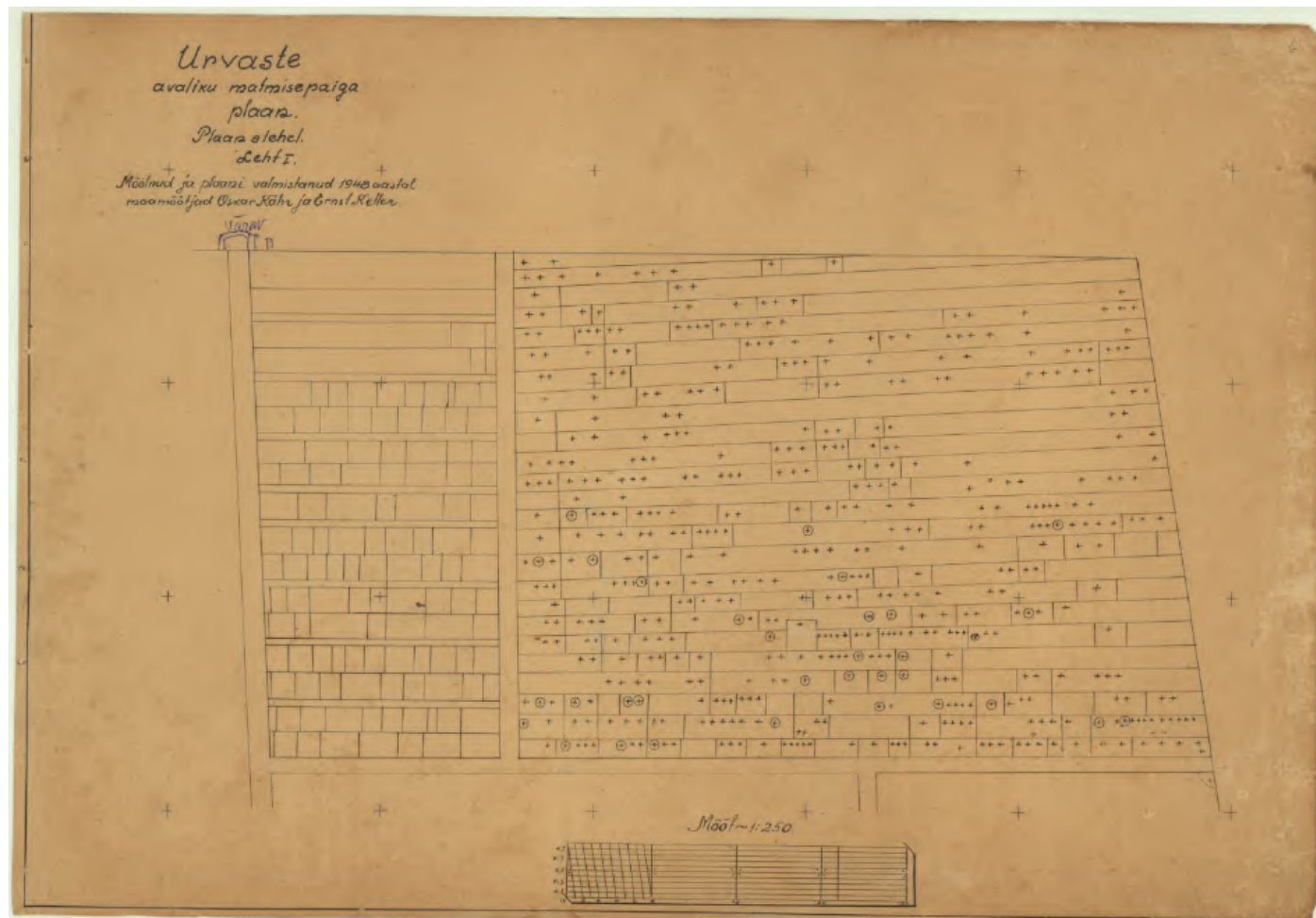
1941.aastal läks surnuaed Urvaste Valla Täitevkomitee haldusesse. Nõukogude ajal jätkas Urvaste kirikukogudus oma tegevust, jätkus ka surnuaia kasutus (Vt joonised 22 ja 23).

Joonis 22 ja 23. Vaade Urvaste Urbanuse kirikule kalmistu poolt (K. Laane 11.07.1975) ³⁴ ja Vaade Urvaste kalmistu väravast Urvaste kiriku suunas (K. Laane 05.08.1983) ³⁵

29. EAA.2072.9.731 leht 1
30. A. Laurson. Ajalooline traditsioon Urvaste kihelkonnast.<http://www.folklore.ee/pubte/ajaloolist/urvaste/>
31. Eesti II, Võrumaa, lk. 391
32. <https://urvaste.eelk.ee/kalmistu/kalmistu-kroonika/>
33. ERA.T-6.5.37.2.
34. EFA.683.0.200527
35. EFA.683.0.202481

1948 aastal asus köster Jaan Allikvee surnuaiavahi ametit pidama. Samal aastal valmis surnuaiakaart (Vt joonis 24).

Joonis 24. Esimene kvartal 1948 aasta Urvaste avaliku matmisepaiga 8-osalisel plaanil ³⁶

1994. aastal tagastas Urvaste Vald surnuaia EELK Püha Urbanuse kogudusele. Alates 1999 aastast töötab surnuaiavahina Aimar Salumets.³⁷

37. EAA.1270.1.879.I.6.foolio 1

36. <http://urvaste.eelk.ee/kalmistu/kalmistu-kroonika/>

2. Väärtused

2.1. Muinsuskaitse ja koha ajaloolised väärtused

Ajalooline kihelkonnakalmistu on kultuurimälestis /ajaloomälestis nr 5734/. Kalmistul asub II maailmasõjas hukkunute matmispaik, mis samuti on ajaloomälestisena riikliku kaitse all /nr 5735/ (Vt joonis 25).

Joonis 25. Foto Nõukogude sõjameeste vennashaud monumendiga Urvaste vallas Urvaste kalmistul 1972.aasta augustis ³⁸

Endisaegsest kihelkonnakalmistust on säilinud osaliselt hauatähiseid- ja piirdeid, väravaehitis (Vt Joonis 26 ja 27), vähesel määral maakivipiiret ning kabel mõisnike kalmistul (Vt joonised 27 ja 28).

Joonis 26 ja 27. Vaade Urvaste kalmistule ³⁹ ja kalmistu värav ⁴⁰

38. VK F 572:3 F/n, Võrumaa Muuseum

39. EFA.697.10.3219

40. ERM Fk 2991:1205

41. EFA.697.10.818

42. <https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=photolibrary&id=5734>

43. Üllar Salumets; Urvaste 600aastane kirik, lk.7-8.

Joonis 28 ja 29. Vaade Uhtjärve äärest surnuaia idapoolses osas paiknevale mõisnike kalmistule 2010 ⁴¹ ja Stael von Holsteini (Stael von Holstein Neu-Anzen) kabel Urvaste kalmistul (V. Ranniku 1971) ⁴²

2.2. Ajaloo- ja kultuuritegelaste hauad

Suusõnaline pärimus ja arhiiviallikad kinnitavad kihelkonnakalmistu kõige vanemaks osaks mõisnike kalmistu. Aegade jook-sul on Urvaste kalmistule maetud mitmeid, nii Liivimaa kui ka Urvaste ajaloos, tuntuid inimesi. Kalmistul puhkavad Urvaste koguduse vaimulikud, nagu praost Friedrich Gottlieb Moritz (1795-1834), Reinhold Gutglück(1796-1867); Carl Gustav Stein (1867-1902), Alfred Stein (1902-1919) ja teised ⁴³ (Vt joonis 30).

Joonis 30. Aastatel 1835-1867 Urvaste koguduse õpetajaks olnud Reinhold Gutglück`i kalm (M. Nõmmela 05.11.18)

Mõisnike kalmistule on iseloomulikud kalmeid katvad suured kiviplaadid (Vt joonised 31 ja 32).

Joonis 31 ja 32. Sammaldunud hauaplaadid mõisnike kalmistul (K. Umal 05.11.2018)

Siia on maetud kiriku eestseisja Vaabina mõisniku Karl G. J. von Samson Himmelstjerna perekonnaliikmed (Vt joonis 33).

Joonis 33. Perekond von Samson Himmelstjerna matmispaik (M. Nõmmela 05.11.18)

Kalmistu keskosas, kus reljeef tõuseb, paiknevad talurahva jõukamale kihile kuulunud perekonnaplatsid (Vt joonis 34).

Joonis 34. Sepispiiretega matmiskohad 19. sajandi II poolest (K. Umal 05.11.2018)

Kõrgete hauatähiste ja sepiispiirete vahel (Vt joonised 35 ja 36) on säilinud üksikud külasepa ristid (Vt joonis 37), mis võivad kuuluda kalmistu rajamise algus aega.

Joonis 35, 36 ja 37. Kõrged kivitähised ja kivist alustel malmristid ja külasepa tehtud sepiisristid (M. Nõmmela 05.11.18)

Kalmistu põhja- ja lääneküljel paiknevad hilisemad matmispaigad. Põhjaküljele (III ja IV kvartal) on maetud Eesti Vabadussõjas (1918-1920) langenuid. Teave ühishaua kohta puudub. 20. sajandil jätkati matmist ka lõunaküljele (V ja VI kvartal), kuigi kalmistu see pool on kitsam ja lõpeb järsu nõlvaga (Vt joonised 38 ja 39).

Joonis 38 ja 39. Madalad hauakivid ja -plaadid on iseloomulikud 20. saj. II poole matmiskombestikule (M. Nõmmela 05.11.18)

2.3. Hauatähised ja hauaplatsi piirded

Urvaste kalmistul on erinevatest ajaloolistest perioodidest hauatähiseid: kivialustel sepis- ja malmriste; kõrgeid ja madalaid kiviriste; maakivist ja kunstmarmorist hauakive, obeliske ja hauaplaate (Vt joonised 40, 41, 42). Kalmistul on säilinud mitu betoonkääbast ja üks plekkpärg, mis on näited 19/20. sajandi vahetusel levinud kalmu kaunistusvahenditest (Vt joonis 43).

Joonised 40, 41, 42 ja 43. Näited hauatähistest (Ü. Jõgar 18.09.18, Ü.Jõgar 18.09.18, K. Umal 05.11.18, M. Nõmmela 05.11.18)

Urvaste koguduse eestvedamisel on alustatud 2012. ja 2017.aastal hauatähiste ja -piirete restaureerimist (Vt joonis 44). Suur osa tööd ootab aga veel ees, sest hulk ajaloolisi hauatähiseid on purunenud, roostetanud, kaetud samblaga vms (Vt joonised 45 ja 46).

Joonis 44. 2012.aastal restaureeritud kivirist (M. Nõmmela 05.11.18).

Joonis 45 ja 46. Kalmult kõrvale tõstetud malmrist ja restaureerimist vajav pink (M. Nõmmela 05.11.18)

Urvaste kalmistul säilinud hauatähised annavad ülevaate erinevate ajastute ja stiiliperioodide iseloomulike tunnusjoontega matmiskultuuri kihtidest (Vt joonised 47-50).

Joonised 47, 48, 49 ja 50. Hauatähiseid 19. sajandi lõpust ja 20. sajandi algusest (M. Nõmmela 05.11.18)

2.4. Kalmistu värav ja piire

Kalmistu praegune väravaehitis (jalgvärav ja peavärav) (Vt joonis 51) pärineb 1932. aastast.⁴⁴

Joonis 51. Läbi kalmistu peavärava paistab Urvaste kirik (Ü. Jõgar 18.09.18)

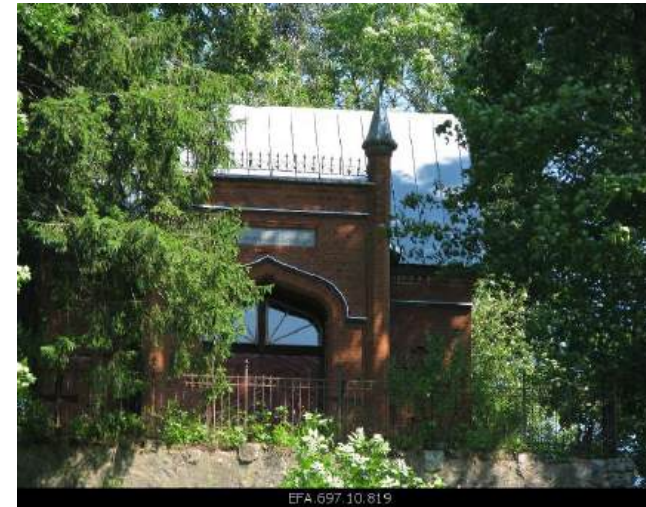
Sepisväravad võivad olla ka varasemad.⁴⁵ Tellistest ja krohvitud kahe kaaravaga värav renoveeriti koguduse eestvõttel 1995. aastal. Vana maakivipiire kirikupoolsel küljel taastati 2002.aastal (Vt joonis 52).

Joonis 52. Kalmistu läänepoolne piire on osaliselt taastatud (Ü. Jõgar 18.09.18)

2.5. Hooned ja rajatised

19.-20. sajandi ajaloost räägivad säilinud ehitised – mõisnike kalmistul von Holsteinide hauakabel ja rahvapärimuse järgi veidi hilisem, endise luukambri kohale rajatud kantsel. 2002.aastal taastatud ja sepiyaiaga piiratud punastest tellistest kabel on ehitismälestis (Vt joonis 53).

Joonis 53. Stoel von Holsteinide kabel⁴⁶

Kalmistu lõpus peatee kõrval asuv kantsel renoveeriti 2000.aastal. Valtsplekk-katusega puitehitis on omanäoline kultuuri-pärandi objekt, mida kasutatakse ka praegusajal kalmistupühadel (Vt joonis 54).

Joonis 54. Urvaste kalmistu kantsel. Jutlust peab Urvaste koguduse õpetaja (1844-1978) Robert Kannukene (foto K. Umal, Urvaste kirkuraamatust. 5.11.18).

44. <http://urvaste.eelk.ee/kalmistu/kalmistu-kroonika/>

45. <https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=5734>

46. EFA.697.10.819

2.6. Olemasolevad väärtused ja ettepanekud nende kaitseks

Urvaste kalmistu ajaloolised väärtused on:

- Lõuna-Eesti ja Urvaste kihelkonna ajaloo seisukohalt kultuurilooliste isikute hauad.
- Miljööväärtusega kalmisturuumid, kui 18.-20. sajandi matmiskultuuri näited (mõisnike kalmistu, külakalmistu, 20. sajandi matmispaigad jne).
- Ajaloolised hauatähised, -piirded jm kalmukaunistused.
- Kalmistu piire ja väravaehitis.
- Historitsistlikus stiilis von Holsteinide matusekabel (1880ndad aastad).

Tabel 3. Ettepanekud väärtuste säilitamiseks

VÄÄRTUSED	ETTEPANEKUD
18.-19. sajandi matmiskvartalid	Hooldada, säilitada ja märgistada (kalmistuplaanile, infoviitadele)
Ajaloo- ja kultuuritegelaste ning Vabadussõjas langenute hauad	Inventeerida, korrastada, tähistada peateele paigaldatud infoviitadega
Ajaloolised hauatähised- ja piirded: Hauaplaadid (18. saj) Külasepa ristid (18.-19.saj) Malmristid (1830.-1930) Sepisristid (1850-1930) Kivist hauasambad (1880/90-1920) Metallpiirded (19. saj II -20. saj I p) Plekkpärjad (19. saj II p) Betonist hauakääpad (19./20.saj)	Puhastada, parandada, restaureerida ning säilitada olemasolevatel hauaplatsidel Koondada varasemalt eemaldatud ristid-sambad ühte, eksponeerimise seisukohalt sobivasse kohta Kasutada mahajäetud hauaplatsid kasutada peale matmiseks
Kalmistu värav	Renoveerida vastavalt vajadusele
Kalmistu piire	Taastada piire kalmistu kõikidel külgedel
Von Holsteinide matusekabel	Võtta muinsuskaitse alla ning leida kasutusotstarve

3. Olemasolev olukord ja probleemid

3.1. Olemasoleva olukorra kaardistatus

Urvaste Püha Urbanuse koguduse andmeil on surnuaeda kaardistatud 1949. ja 1999. aastal.⁴⁷ Nendel kaartidel puudusid platsiomanike nimed. 2002. aasta lõpust peale on jagatud platsivaldajatele matmisplatsi raamatuid. Sellega on konkreitseeritud suhted kalmistu omaniku ja platsi valdaja vahel ning kaardile märgitakse, kellele plats kuulub. Hauaplatsi omanikule väljastatakse matmisplatsi raamat, kusjuures platsi kasutamiseõigust tuleb iga viie aasta tagant pikendada. 2006 aastast peale on koguduse juhatusel õigus lugeda need hauaplatsid, mis polnud registreeritud 01.06.2006 mahajäetuks, juhul kui plats on risustunud ning hauatähised lagunenud.⁴⁸ Samas sätestab Urvaste kalmistu kasutamise eeskirja punkt 2.1: "...matta samale kohale võib mitte enne 30 aasta möödumist, arvates eelmisest matmisest."⁴⁹ Paljud platsiomanikud pole veel omaste platsi registreerinud ja paljudel platsidel puudub tänaseni hooldaja, mis tingib vajaduse hauaplatside akteerimiseks (Vt joonised 55 ja 56).

Joonis 55 ja 56. Omanikuta hauaplatsid (M. Nõmmela 05.11.18)

Urvaste kalmistu puhul on tegemist aedkalmistu põhimõttel ridakalmistuga, kus üksikhaudu ja perekonna hauaplatse kaunistatakse lillede ja pinnakattetaimedega. Uuema aja kombena leviv kalmu dekoreerimine plastiklilledega on ebaesteetiline, muudab kalmistu üldpildi kirjuks ja kaootiliseks ning suurendab prügi teket.

2007. aastast peale on tellitud kalmistu hooldustöödeks prügiveoteenus Ragn-Sells AS-lt. Hooldust raskendavaks teguriks on maastikuline eripära, kuna kalmistul pole masinatega võimalik igale poole juurde pääseda (Vt joonis 57).

Joonis 57. Kalmistu lõunapoolne nõlv (M. Nõmmela 05.11.18)

47. <http://urvaste.eelk.ee/kalmistu/kalmistu-kroonika/>

48. Vestlusest Üllar Salumetsaga 18.09.18

49. <http://urvaste.eelk.ee/kalmistu/kalmistu-eeskiri/>

Osa vanemaid hauaplatse on rohtunud või võssa kasvanud, raskendades ligipääsu kasutuses olevatele haudadele. Hooldamata hauaplatsidel leidub lagunenud pinke, viltu vajunud hauatähiseid, ilmastikutingimuste ja vandalismi läbi kahjustunud metallpiirdeid (Vt joonised 58 ja 59).

Joonis 58 ja 59. Omanikuta hauaplatsid (M. Nõmmela 05.11.18)

Kalmistu vanemas osas on matmiskvartalite vaheline teedevõrk aimatav hauatähiste asukoha järgi (Vt joonis 60).

Joonis 60. Kalmistu idapoolne osa (M. Nõmmela 05.11.18)

3.2. Kujundusstiil ja tervikkompositsioon

Urvaste kalmistu on pikliku põhiplaaniga. Väravast algav peatee poolitab matmisala põhjapoolseks ja lõunapoolseks (Uhtjärvega külgnevaks) osaks. Peatee ühendab kalmistu läänepoolse osa (kvartal I ja V) idapoolsega (kvartal VII ja VIII). Peateega ristuvate kõrvalteede järgi on kalmistu jagatud kaheksaks kvartaliks (Vt joonis 61).

Joonis 61. Urvaste kalmistu kvartalite skeem

Üks huvitavamaid ja visuaalselt ilusamaid kalmisturuume on II kvartal, osaliselt ka IV kvartal. III ja IV kvartal on kõrghaljastuse poolest veidi avatumad. Peale matmisteks on ruumi III, IV ja V kvartalis.

Kalmistu tervikkompositsioon tuleneb ajaloolisest maakasutusest. Matmiskvartalid on tekkinud järk-järgult surnuaia laiendustena, mida omakorda on mõjutanud ajaloolised protsessid ning sotsiaal-majanduslikud tegurid. Vastavalt kihelkonnakalmistu ridakalmistu põhimõttele, paiknevad perekondade hauaplatsid ridamisi üksteise kõrval, kuid esineb ka üksik haudu.

Matmisplatsidega on kõige tihedamalt kaetud kalmistu keskel keskmine osa. Äärealadel on haudu vähem ja ruumi rohkem. Idapoolsesse ossa on hilisemat peale matmist seganud mõisnike kalmistu mahajäetus, lõunapoolsel küljel jälle järsk nõlv. Võsastunud nõlval on rohkesti varasemast ajast pärit hauaplatse (Vt joonis 62).

Joonis 62. Hauaplatsid nõlval (K. Umal 05.11.18).

3.3. Vaated

Kalmistu sissepääsu juures avaneb panoraamvaade eemal seisvale Urvaste kirikule (Vt joonis 63).

Joonis 63. Kiriku poolt tee muutub sissepääsu juures kalmistu peateeks (Ü.Jõgar 18.09.18)

Väravast avaneb kalmistu peateed pidi vista-vaade, mis lõpeb 2.kvartali juures, kus reljeef tõuseb ja vaatekoridori sulgeb kõrghaljastus (Vt joonis 64).

Joonis 64. Vaade peateelt ida suunas (M. Nõmmela 18.09.18)

Vaated peateelt looduskaunile Uhtjärve ürgorule avanevad põhiliselt pärast lehtede langemist – hilissügisel, talvel ja varakevadel, kui puud on raagus (Vt joonis 65).

Joonis 65. Vaade kalmistult ürgorule ja järvele (K. Umal 05.11.18)

Uhtjärve ürgorg on nähtav kalmistu järvepoolsest küljelt neist kohtadest, kus mets puudub või kust on jõutud puid eemaldada (kvartal VI ja VII piiril) (Vt joonised 66 ja 67).

Joonis 66 ja 67. Vaade V kvartalist Uhtjärve poole lõunasse ja vaade kalmistul (K. Umal 05.11.18)

Tänu muutlikule reljeefile ning avaramate ja suletumate kalmisturuumide varieeruvusele avaneb kalmistu sees (II kvartalist), palju kenasid vaateid erinevas suunas kvartalitele. Maastikuliselt on üks huvitavamaid VI kvartal, kus on järsud astmelisused ja nõlvadel trepid.

Hoolduse seisukohalt on see piirkond aga üks probleemsemaid kalmistul. Järsult langeva reljeefiga nõlv on võsastunud. Haudade leidmine ja hooldamine on raskendatud nii järsu reljeefi kui võsa peale kasvu tõttu (Vt joonised 68 ja 69).

Joonis 68 ja 69. Korrastamist vajav lõunakülg (Ü. Jõgar 18.09.18, M. Nõmmela 18.09.18)

Hooldusprobleemi suurendavad kalmistu külastajate poolt tekitatud omaalgatuslikud jäätmehunnikud (Vt Joonis 70). Prügi ladustamiseks oleks vaja luua rohkem märgistatud kohti, kus bioloogilise prügi komposteerimine oleks võimalik ilma ebaesteetiliselt mõjumata. Mittelaguneva prügi jaoks aga tuleks leida kalmistul kohad, kus prügi koristamine ja transportimine on võimalik regulaarselt.

Joonis 70. Prügi ladustamine võsa alla (Ü. Jõgar 18.09.18)

3.4. Teedevõrk ja liikluskorraldus

Urvaste kiriku juurest viib kalmistu juurde kruusatee. Kalmistu sissepääsu juures on avar kruusaga kaetud parkimisala, kust tee hargneb kalmistu põhja- ja lõunaküljele. Urvaste valla arengukava 2012-2022 (10.7. Eesmärk .Infrastruktuuri ja elukeskkonna arendamine - punkt 8 ja 10) nägi ette kiriku juurest kalmistuni viiva tee asfalteerimise ja kiriku juurde parkla rajamise.⁵⁰

Kalmistu põhjaküljele rajati teenendustee 2007.aastal.⁵¹ Tee ulatub mõisnike kalmistuni. Antud lõigul on võimalik parkimine tee ääres ja ka tee lõpus, kus on sopistus, mis võimaldab 3-4 autol parkimist. Sügis-talvisel perioodil on tee raskesti läbitav ning vajab killustikuga täitmist.

Kalmistu lõunaküljelt viib kruusatee alla järve äärde. Antud lõigul pole teelt võimalik hauaplatsidele läheneda, sest reljeef on järsk ja kalmistu nõlvad võsastunud. Uhtjärve äärest viib jalgrada mõisnike kalmistule.

Kalmistu keskne peatee (umbes 400 meetrit pikk) viib väravast tagumise väljapääsu juurde ning on ühenduses teenendusteedega (Vt joonised 71 ja 72).

Joonis 71 ja 72. Vaated peateele kalmistu väravast läänest itta ja VII kvartalis idast läände (Ü. Jõgar 18.09.18)

Peateed kasutatakse ka sõidukitega, kuigi kalmistu eeskirja järgi on see hetkel keelatud. – Kalmistu eeskiri: 3.2.4. *Surnuaial on keelatud: sõita jalgrattaga, autoga v.a. eriautod (prügivedu, surnute vedu, kiirabi, veevedu).*⁵² Sõidukit võib kasutada erandjuhul, kui surnuaiavaht selleks loa annab. Näiteks on lubatud autoga liikumine hauaplatsini jõudmiseks.⁵³

Peatee ääres stendil olev kalmistuplaan koos teede võrgustikuga ei ole kalmisturuumis äratuntav ja on raskesti hoomatav. Ka kvartalite piirid on külastajale raskesti eristatavad. Osaliselt on see tingitud kalmistu maa-ala suurusest ja maastiku reljeefist, osaliselt asjaolust, et kõrvalteed on muutunud tupikuks. Enam tajutavamad on I kvartali piir (peateelt vasakut kätt) ja II, III ja IV kvartali piirina kulgev jalgteed.

Kalmistu siseste teede kadumise põhjuseks on pikema aja jooksul toimunud pealematmised olemas olevaid teid arvestamata. Kaaspõhjuseks on ebajärjekindel hooldus; paljud hauad ja hauaplatsid on kaetud kõrge rohuga või kasvanud võssa (kvartalid VIII, VII, VI, V).

Algse teede võrgustiku kadumine ähmastab kvartalite piire ning viib ajaloolisele kihelkonnakalmistule iseloomulike kalmisturuumide (mõisnike kalmistu, talupoegade matmispaigad jne) hävimisele.

50. //www.riigiteataja.ee/aktiis/4250/1201/3080/Arengukava.pdf

51. <http://urvaste.eelk.ee/kalmistu/kalmistu-kroonika/>

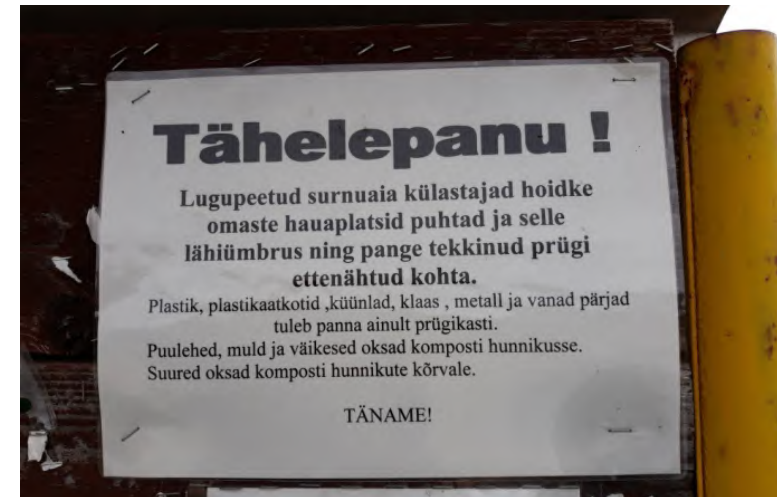
52. <http://urvaste.eelk.ee/kalmistu/kalmistu-eeskiri/>

53. Vestlus Ü. Salumetsaga 5.11. 2018.

54. Vestlus Ü.Salumetsaga 18. 09. 2018.

3.5. Jäätmekorraldus

Kalmistu eeskirja järgi vastutab surnuaiavaht surnuaia heakorra ja puhtuse eest, kuid eeskiri näeb ette hauaplatsi korrastamise peale matust platsi haldaja poolt.⁵¹ Kalmistu hooldamisel on üheks suuremaks probleemiks prügi, mis tuleb panna selleks ettenähtud kohta (Vt joonis 73).

Joonis 73. Pöördumine kalmistu värava juures infotahvlil (M. Nõmmela 5.11.18)

Kalmistu külastajatele on paigaldatud kalmistust väljaspoole kaks prügikonteinerit (2, 5 t), neist üks peasissekäigu juurde ja teine põhjaküljele. Konteinereid tühjendatakse kord kuus AS Ragn Sells`i poolt. Talvisel perioodil puudub jäätmete ära vedu, kevadel toimub suurem prahi äraviimine.⁵⁴

Biolagunevate jäätmete jaoks on ette nähtud põhjapoolsel küljel kaks ja lõunapoolsel küljel üks ladustamiskoht. Vaatamata sellele pannakse prügi maha ka mujale. Kalmistu põhja- ja lõunaküljel on palju omaalgatuslikke prügihunnikuid, kus plastikust lilled, küünlatopsid, lillepotid jms on segamini komposteerivate jäätmetega (Vt joonised 74 ja 75).

Joonis 74 ja 75. Prügi kalmistu põhjapoolsel ja lõunapoolsel küljel (Ü. Jõgar 18.09.18)

3.6. Piire ja väravad

20. sajandi I poolel rajatud väravaehitis korrastati 1995.aastal. Värav on jäänud kalmistut teenindava transpordi jaoks kitsas. Transpordi tarbeks on jäetud värava kõrvale kiviaeda kaks sissepääsu, mis ei piiritle matmisala terviklikult ega loo kiriku poolt küljest kalmistule lähenedes visuaalset üldmuljet. Teenendaval transpordil on võimalus pääseda kalmistu peateele ka põhja- ja lõunaküljelt (kalmistu edelanurgast). Kalmistu ülejäänud kolmel küljel on vana kiviaed säilinud vaid osaliselt (Vt joonis 76)

Joonis 76. Piire kalmistu põhjaküljel on rohtu kasvanud ja vajab uuendamist (Ü. Jõgar 18.09.18)

Aegade jooksul on kiviaed võssa kasvanud või siis muutunud prügi mahapaneku kohaks.

3.7. Hooned, rajatised ja inventar

Peasissekäigu juurde on ehitatud tööriistakuur (Vt joonis 77), et kalmistu külastaja saaks kalmistule sisenedes võtta kaasa tööriistad. Kuuri vajab uuendamist, kuna selle katus on katki ja välisilme on kulunud. Kalmistu väravast paremat kätt järve suunas on kuivkäimla (Vt joonis 78), mille aken vajab parandamist.

Joonis 77 ja 78. Kuur ja kuivkäimla (Ü. Jõgar 18.09.18)

Kalmistu lõpus peatee juures (VII kvartal) on kantsel ja VIII kvartali lõunaküljel seisab sepisaiaja piiratud von Holsteinide perekonna kabel (Vt joonised 79 ja 80).

Joonis 79 ja 80. Kantsel ja kabel (K. Umal 05.11.18)

Hetkel on kalmistu kõik puitehitised väga erineva arhitektuurse lahendusega ja värvikasutusega. Renoveerimisel tuleks eelistada neutraalsemaid värve või kasutada peitsitud naturaalselt puitu. Kantsli renoveerimisel on soovitatav lähtuda traditsioonilisest eeskujust, mis on stiiliselt miljöösobilikum

Kalmistu peatee ääres (II ja IV kvartal) on kaks veevõtukohta. Vesi pumbatakse kalmistule Uhtjärvest ning miinuskraadide saabudes veevõrgisüsteem tühjendatakse. Urvaste valla arengukava 2012-2022 (10.7. Eesmärk .Infrastruktuuri ja elukeskonna arendamine – punkt 9)nägi ette kalmistule veevarustuse rajamise ⁵⁵.

20. sajandi I poolel IV kvartalisse rajatud 15 jalga sügav salvkaev on seisnud kuivana ja kasutuseta (Vt. joonis 81). Kaev on ohutuse mõttes pealt kaetud.

Samas kvartalis peatee ääres seisab aastakümneid tagasi paigaldatud veepaak (Vt joonis 82). Kuna vett saadakse kahest veekraanist, siis kasutusotstarbe puudumise tõttu tuleks salvkaev ja tühi veepaak likvideerida.

Joonis 81 ja 82. Salvkaev ja veepaak (Ü. Jõgar 18.09.18)

55. <https://www.riigiteataja.ee/aktiis/4250/1201/3080/Arengukava.pdf>

Treppe leidub kalmistu VI kvartalis, kus on järsud nõlvad ning reljeef jagab kvartali mitmeks astanguks (Vt joonis 83).

Joonis 83. Tõus hauaplatside juurde peateele (M. Nõmmela 18.08.18)

Kalmistul on kaks infotahvlit, neist üks seisab värava kõrval parkimisplatsil kivipiirde ääres. Teine on kalmistul peateest paremat kätt. Värava kõrval oleval infotahvil jagatakse teavet kalmistu kasutamise korra jm küsimuste kohta. Peatee ääres infotahvil tutvustab kalmistuplaan Urvaste kalmistut (Vt joonised 84 ja 85).

Joonis 84 ja 85. Infotahvel ja kalmistuplaan (K. Umal 05.11.18)

Peasissekäigust mõlemale poole väravat on pandud pingid, mis vajavad väljavahetamist. Inventar võiks stiililiselt kokku sobida kalmistu miljöoga ning seda tuleks regulaarselt hooldada.

Kalmistul kohtab vanade metallpiirete kõrval erandliku, samas vastunäidustatud näitena metallist võrkaeda (Vt joonis 87) ja plekist toru kasutamist. Kalmistu haldajal on võimalik reguleerida hauatähiste ja -piirete probleemi kalmistu kasutamise eeskirjas.

Joonis 86 ja 87. Värava juures kivipiirde ääres olev istumiskoht ja võrkaiaga ääristatud kalm (M. Nõmmela 05.11.18)

3.8. Puud ja põõsad, puudegrupid, märkimisväärsed üksikpuud

Enamus Urvaste kalmistul kasvavaid puittaimi kuulub Eestis looduslikult kasvavate liikide hulka. Okaspuudest kasvavad siin peamiselt harilikud kuused ja männid. Vähemal määral leidub nulgu, mis on sisse toodud liik. Igihaljastest puittaimedest kasvab siin veel elupuu, mis on traditsiooniline kalmistutel kasvatatav puittaim (leidub nii puu- kui ka põõsakujulisi isendeid).

Kodumaistest lehtpuudest leiduvad harilikud tammed, saared, haavad, pärnad, vahtrad, remmelgad, soo- ja arukased ning nende looduslikud hübriidid kuldkaased. Sisse toodud puuliike esindab harilik hobukastan. Väga dekoratiivsed on hariliku jalaka leinavormid.

Kodumaistest põõsaliikidest kasvavad Urvaste kalmistul harilik sarapuu ja siberi kontpuu. Sisse toodud põõsaliikidest arvukamad on suur läätspuu ja pihlenelas. Viimane moodustab kohati suuri kogumikke ja tema levikut on vaja piirata. Rohkesti leidub hariliku vahtra järelkasvu, mis tuleks eemaldada. Paljudel vanematel haabadel on mehaanilised vigastused (tormikahjustused). Ilma ladvata tüükad tuleks samuti kindlasti eemaldada (Vt joonised 88-90).

Joonised 88-90. Fotol tähistatud punase ristiga murdunud puu tuleb eemaldada (Ü. Jõgar 18.09.18)

Kuna Urvaste kalmistul kasvab põhiliselt kõrghaljastus, siis esmajoones tuleb likvideerida murdunud puud kalmistu territooriumilt, samuti need puud, mille latv on kahjustunud. Säilitada tuleb puud, mille rinnasdiameeter ületab 20 cm.

Võsastumise tõrjumiseks ja vältimiseks tuleb eemaldada vahtrate juurdekasv. Kalmistu lõunapoolisel nõlval moodustab invasiivne põõsaliik pihlenelas tiheda võsa (Vt joonis 91). Nõlva tuleks trimmerdada korduvalt vegetatsiooniperioodi jooksul. Kalmistu serva-alad tuleb puhastada, niita ja hooldada kuni seda piirava müürini. Võsast tuleb välja puhastada ka hauaplatsid.

Joonis 91. Võsa peale kasvamise vastu aitab korralik niitmine (Ü. Jõgar 18.09.18)

II maailmasõjas langenute monumenti ümbritseb ülekasvanud okaspuuhekk (Vt Joonis 92). Heki võiks asendada madalama hekitaimega, mis ei tekitaks visuaalset müüri ning kaasaks monumendi asupaiga paremini surnuaia koosseisu.

Joonis 92. II maailmasõjas langenute ühishaud on rahuldavalt hooldatud (K. Umal 05.11.18)

Mitmesuguseid kahjustusi ja vigastusi leidub kalmistul vanemas eas harilikel saartel, kaskedel ja vahtratel. Puud, mis vajavad hoolduslõikust või eemaldamist, on kantud kalmistu plaanile ja kirjeldatud tabelis (Vt lisa 5).

Kalmistu eeskirjas on määratletud, et puid ja põõsaid võib maha lõigata surnuaiavahi loal. Murdunud puud ja oksad koristab surnuaiavaldaja.

Surnuaial võib suuremaid terveid puid maha lõigata vastavalt Keskkonnaministeeriumi ja Muinsuskaitseinspeksiooni ühisele metoodilisele juhendile “Kultuurimälestiste ümbruses säilitamisele või eemaldamisele kuuluvate puude määramine”, mis on kinnitatud 27.XI.1995.

3.9. Pakutavad lahendused

Urvaste kalmistu kõige suuremaks hooldusprobleemiks on rohtunud matmisplatsid, võsastumine ja liiga palju prügi-
hunnid, kus plastikust küünlatopsid, lillepotid ja kunstlilled on segamini komposteeruvate jäätmetega.

Tabel 4. Kalmistualal esinevad probleemid ja pakutavad lahendused

PROBLEEMID	LAHENDUSED
Mulla ja samblaga kaetud hauatähised, rohtunud kalmed	Puhastada hauatähised samblast ja lehtedest, niita ümbritsevat ala, et tähised oleksid nähtavad ja vaadeldavad.
Hooldamata hauaplatsid	Akteerida hooldamata platsid. Omasteta/omanikuta hauaplatsid võtta kasutusele peale matmiseks.
Algsete matmiskvartalite kadumine, ruumiliste piiride ähmastumine	Järgida matmisplatside väljaandmisel ja peale matmisel järgida teede ja kvartalite piire, tagamaks ridakalmistule iseloomulik ajaloolise ruumikompositsiooni säilime. Märgistada matmiskvartalid infoviitadega.
Kalmistut piirav katkendlik maakiviladu, läbi kivipiirde kasvav ja võsastuv põõsastik	Võsaraie ja niitmine. Uuendada lagunenud kivipiire kõigil neljal küljel. Asendada kiviaia katkend kohad hekiga visuaalse piirde säilimiseks
Parandamist vajavad tööriistakuur ja kuivkäimla	Renoveerida tööriistakuur ja käimla. Puihtonete arhitektoonika ja värvikasutus peavad sobituma miljöölaga.
Amortiseerinud veepaak ja kuivanud salvkaev	Eemaldada amortiseerunud veepaak. Salvkaev kinni ajada ning maapealne osa likvideerida.
Istumiskohtade amortiseerumine	Sissepääsu kõrval olevad istumiskohad asendada uutega.
Infotahvlid.	Uuendada kalmistu eeskirja ja muud külastajale suunatud infot, arvestades kalmistu olukorda ja hoolduseesmäärke. Kanda kalmistuplaanile kalmistu väärtusi tutvustav info.
Infoviitade puudumine	Paigaldada kalmistu peateele kvartalite kaupa infoviidad (kvartali nr, väärtused jne).
Lõunapoolse nõlva üldine korrastamatus (võsa, jäätmed)	Harvendusraied käsitsi kuival ajal või külmunud maaga, võsaraie, niitmine, treppide korrastamine.
Omaalgatuslikud prügi mahapaneku kohad kalmistu põhja- ja lõunaküljel	Biolagunevate jäätmete mahapaneku kohtade konkreetne piiritlemine ja märgistamine. Paigaldada peateele mittelagunevate jäätmete jaoks (plastik, paber jne) kalmistu peateele väiksemamahuliised prügi-kastid.

4. Ettepanekud (kavandatavad kaitsekorralduslikud tegevused)

Kalmistu hooldusest tulenevad tegevused antakse alljärgnevas soovituslikus tegevuskavas.

Tabel 5. Soovituslik tegevuskava Urvaste kalmistule

TEGEVUSE NIMETUS	TEGEVUSE TÜÜP	TÄHTSUSE KLASS	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
INVENTUURID									
Hooldamata hauaplatside akteerimine	inventuur	II	X		X			X	
Ajalooliste- ja kultuurilooliste isikute matmiskohtade väljaselgitamine ja tähistamine viitadega	inventuur	II		X					
HALJASTUSE HOOLDAMINE									
Puude hooldusraie	hooldustöö	I	X	X	X	X	X	X	X
Põõsaste hooldusraie (võsa eemaldamine kivipiirdelt ja lõunapoolselt nõlvalt koos vaadete avamisega).	hooldustöö	I	X	X	X			X	X
Põõsaste hooldus võsa eemaldamine hauaplat-sidelt)	hooldustöö	I	X	X	X	X	X	X	X
Heina niitmine kvartalite sees (sh haudadelt) ja väljaspool kalmistu piiret	hooldustöö	I	X	X	X	X	X	X	X
Lehtede riisumine	hooldustöö	III	X	X	X	X	X	X	X
Biolagunevate jäätmete mahapaneku kohtade konkreetne piiritlemine ja märgistamine. Omaalgatuslike prügikohtade likvideerimine. Sorteeritud jäätmete konteinerite tühjendamine.	hooldustöö	I	X	X	X	X	X	X	X
TEED									
Kalmistu teenindustee täitmine killustikuga Parkimiskoha tähistamine.	hooldustöö	II		X					X
Kalmistuisese ajaloolise teede võrgustiku säilitamine seoses peale matmistega.	hooldustöö	III	X	X	X	X	X	X	X
INVENTAR JA EHITISED									

Ajalooliste hauatähiste ja -piirete puhastamine, parandamine, restaureerimine	hooldustöö	I	X	X	X	X	X	X	X
Kalmistu kivipiirde taastamine kõikidel külgedel.									
Võimaluste puudumisel asendada hekipiirdega.	muu	III				X	X	X	X
Värava parandamine	hooldustöö	III						X	
Olemasolevate treppide hooldamine lõunaküljel, vajadusel uute rajamine.	hooldustöö	III				X			X
Kasutuseta veepaagi ja salvkaevu likvideerimine	hooldustöö	II				X			
Uue kuivkäimla ehitamine Tööriistakuuri, kantsli, käimla välisilme ühtlustamine.	muu	II					X		
Ühtse disainiga infoviitade, infotahvlite ja pinkide paigaldamine.	muu	II					X		
Infostendile paigaldatud teabe (kalmistu kasutamise eeskiri jne). pidev uuendamine	hooldustöö	I	X	X	X	X	X	X	X

5. Töö koostamisel kasutatud materjalid

Trükised

Eesti II. Võrumaa : maadeteaduslik, tulunduslik ja ajalooline kirjeldus. Tartu : Eesti Kirjanduse Selts, 1926.

Praost, Valdo. Võrumaa mõisad. Tallinn: Tänapäev, 2012.

Särg, Alo. Võrumaa mõisad ja mõisnikud . Tallinn: Argo, 2011.

Käsitõrjalised materjalid

Salumets, Üllar. Urvaste koguduse ajalugu nõukogude ajal. Diplomitöö. Tallinn: Usuteaduste Instituut, 2000.

Urvaste koguduse ajalugu.

Andmebaasid

Eesti Kirjandusmuuseumi Kultuurilooline arhiiv (EKM F 199, m 30): Ajalooline pärimus Eesti Kultuuriloolise Arhiivi kogudest

Tartu 2007 /<http://www.folklore.ee/pubte/ajaloolist/urvaste/>

EELK Püha Urbanuse kogudus <http://urvaste.eelk.ee/>

Muinsuskaitseameti kultuurimälestiste riiklik register <https://www.muinsuskaitseamet.ee/>

Keskkonnainfo <https://infoleht.keskkonnainfo.ee/>

Maaameti kaardiserver <https://geoportaal.maaamet.ee/est/Kaardiserver/>

Riigi Teataja :/www.riigiteataja.ee/index.html

Eesti muuseumide veebivärv <https://www.muis.ee/>:

ERM: ERM Fk 2991:1205

ERM Fk 2991:1205

Võrumaa Muuseum: VK F 572:3 F/n

Rahvusarhiivi fotode infosüsteem FOTIS:

EFA.683.0.202481

EFA.683.0.200527

EFA.683.0.202481

EFA.697.10.818

EFA.697.10.3219.

EFA.697.10.819.

Rahvusarhiivi kaartide infosüsteem

EAA.308.2.183.1.

EAA 1401.1.5.2.

EAA.1270.1.600.1.

EAA.1270.1.879.6. foolio 1.

EAA.2072.9.731.

ERA.T-6.5.37 2.

Lisad

Lisa 1. Olemasolev olukord M 1:1500

Lisa 2. Väärtused, ettepanekud M 1:1500

Lisa 3. Probleemid, ettepanekud M 1:1500

Lisa 4. Urvaste kalmistu lõunakülje mõõdistamise koordinaatpunktid

Lisa 5. Mõõdistatud koodinaatpunktistik kaardil M 1: 2000

Lisa 6. Hinnang Urvaste kalmistu ohtlikele puudele

Lisa 7. Ohtlikud puud M 1:1000

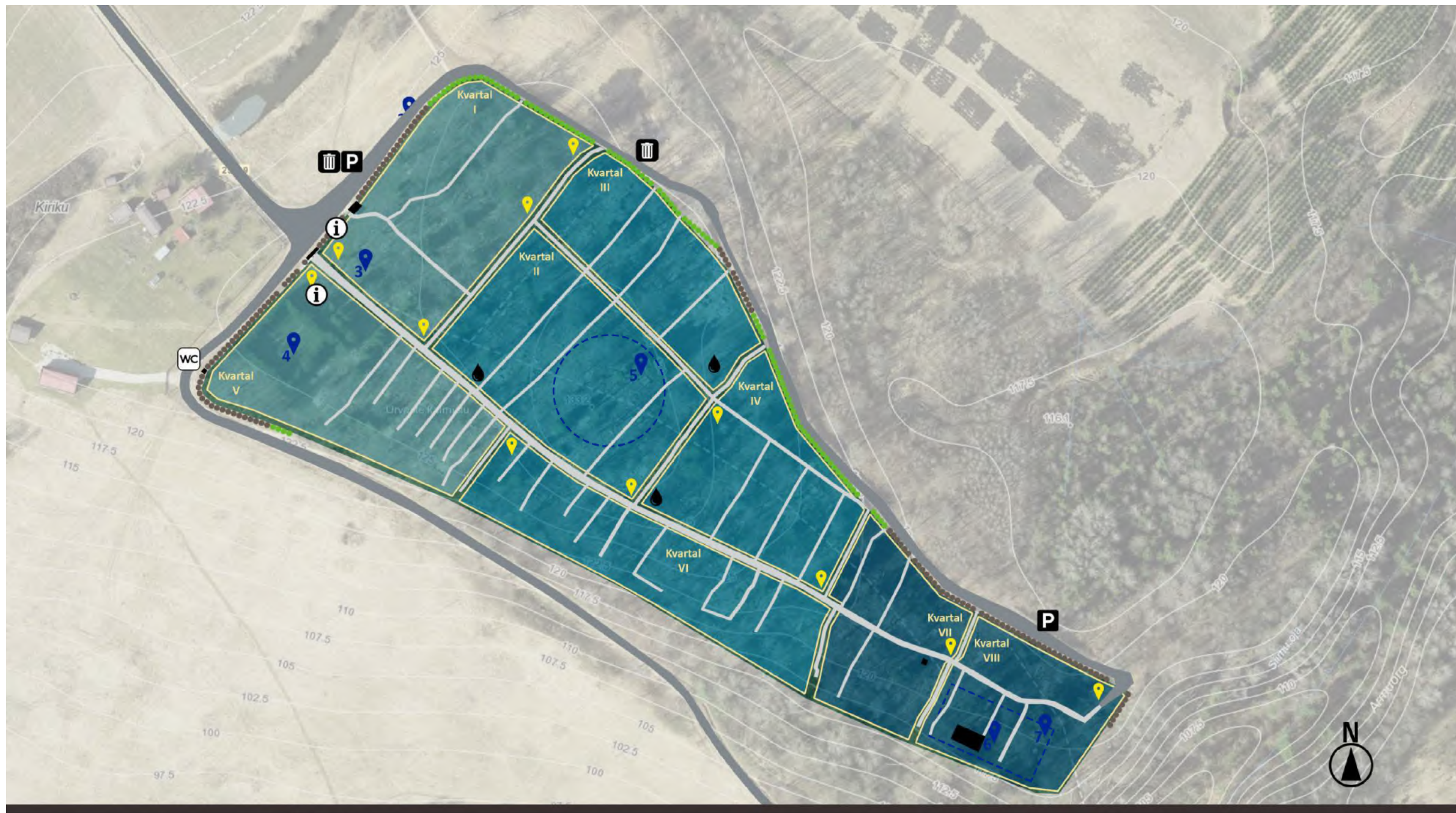
OLEMASOLEV OLUKORD
M 1:1500

TINGMÄRGID

- KALMISTU ALA
- KALMISTU TEEDEVÕRGUSTIK
- ÜMBRITSEV TEEDEVÕRGUSTIK
- EHITISED
- KVARTALI PIIR JA JRK

- P PARKIMISALA
- i INFOTAHVLID
- PRÜGIKONTEINER
- VEEVÕTU KOHT
- WC WC

- KALMISTU PIIRE

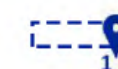
VÄÄRTUSED JA ETTEPANEKUD M 1:1500

TINGMÄRGID

- KALMISTU ALA
- KALMISTU TEEDEVÖRGUSTIK
- ÜMBRITSEV TEEDEVÖRGUSTIK
- EHITISED
- KVARTALI PIIR JA JRK

- P PARKIMISALA
- i INFOTAHVLID
- PRÜGIKONTEINER
- VEEVÕTU KOHT
- WC

- KALMISTU PIIRE
- RAJATAV HEKK
- PAIGALDATAV KVARTALIPOST
- VANIM - NOORIM KALMISTURUUM

- VÄÄRTUSLIK OBJEKT/ALA
- 1 - KALMISTU VÄRAV
- 2 - KALMISTU MAAKIVIST MÜÜR
- 3 - PLEKKPÄRG
- 4 - MONUMENT
- 5 - TALUPOJAKALMISTU
- 6 - KABEL
- 7 - MÖISNIKE KALMISTU

**PROBLEEMID JA
ETTEPANEKUD
M 1:1500**

TINGMÄRGID

- KALMISTU ALA
- KALMISTU TEEDEVÕRGUSTIK
- ÜMBRITSEV TEEDEVÕRGUSTIK
- EHITISED
- KVARTALI PIIR JA JRK

- P PARKIMISALA
- i INFOTAHVLID
- ☒ PRÜGIKONTEINER
- VEEVÕTU KOHT
- WC WC

- KALMISTU PIIRE
- PRÜGILADESTUS ALA
- VÕSASTUNUD ALA
- EEMALDATAV OBJEKT
- ASENDATAV OBJEKT

- REGULAARSELT KORRASTATAV
- KORRASTAMIST VAJAVAD TREPID
- KORRASTAMIST VAJAV TEEKATE
- LISATAV PRÜGIKAST
- SOOVITATUD LÄBIPÄÄSUTEED

Lisa 4. Urvaste kalmistu lõunakülje mõõdistamise koordinaatpunktid

C	X (m)	Y (m)
KP 1	6421273,975	650978,579
KP 2	6421422,417	650849,570
2	6421329,206	650911,653
3	6421272,850	650975,750
4	6421231,884	651029,364
5	6421177,988	651139,205
6	6421142,715	651210,655
B	6421236,423	650949,083
C	6421234,886	650975,087
D	6421223,519	650997,300
E	6421209,119	651022,163
F	6421203,932	651031,770
G	6421193,436	651037,044
H	6421188,679	651058,471
I	6421174,653	651084,636
J	6421146,452	651118,646
K	6421124,037	651168,768
L	6421103,727	651217,579
M	6421123,633	651254,308
N	6421152,537	651264,181

Lisa 5. Mõõdistatud koordinaatpunktistik kaardil M 1:2000

MÕÕDISTATUD PIIR
M 1:2000

KOORDINAATPUNKTID

PUNKT	X (m)	Y (m)
B	6421236,423	650949,083
C	6421234,886	650975,087
D	6421223,519	650997,300
E	6421209,119	651022,163
F	6421203,932	651031,770
G	6421193,436	651037,044
H	6421188,679	651058,471
I	6421174,653	651084,636
J	6421146,452	651118,646
K	6421124,037	651168,768
L	6421103,727	651217,579
M	6421123,633	651254,308
N	6421152,537	651264,181

Lisa 6. Hinnang Urvaste kalmistu ohtlikele puudele

Jrk. nr.	Takson	Haljastuslik objekt	Foto	Märkused
1	harilik elupuu	2 haruline puu		1 haru eemaldada
2	kask ja remmelgas	4 haru	7177 7176	kasel hoolduslõikus, remmelgal seemned, vähemalt 1 haru (vasakult teine fotol) eemaldada
3	harilik vaher		7180	1 haru murdunud, ohtlik
4	harilik saar	2 puud	-	palju kuivanud oksid, hoolduslõikus
5	harilik vaher		7181	õõnsus, puit pehkinud, ohtlik
6	kask		7183	õõnsusega, ohtlik?
7	harilik haab			tüügas, eemaldada
8	harilik saar		7186	palju kuivanud oksid, hoolduslõikus
9	harilik vaher		7187	rohkesti puitu lagundavaid seemi, puit pehkinud, ohtlik
10	harilik pärn		-	3m kõrgune õõnsus, ohtlik?
11	kask		-	väga kitsas võra, palju kuivanud oksid, eemaldada
12	nulg		7189	kuivanud, eemaldada
13	harilik saar	2 puud	7190	palju kuivanud oksid, eemaldada
14	harilik haab		7194	väga kitsas võra, palju kuivanud oksid, eemaldada
15	harilik saar		7196	palju kuivanud oksid, hoolduslõikus
16	harilik saar		7197 7198	palju kuivanud oksid, hoolduslõikus
17	harilik saar	2 haru	7199	palju kuivanud oksid, hoolduslõikus
18	kask		7200	tüügas, likvideerida
19	kask		7201	tüügas, likvideerida
20	harilik haab		7202	tüügas, likvideerida
21	harilik haab		7203	tüügas, likvideerida
22	harilik haab		7204	tüügas, likvideerida
23	harilik haab		7205	
	tüügas, likvideerida (fotol elupuu ees)			
24	harilik haab			tüügas, likvideerida (fotol elupuu taga)
25	harilik haab		7206	puit paljandunud, seemned, võib muutuda ohtlikuks

26	harilik haab		7207	tüügas, likvideerida
27	harilik vaher		7208	tüügas, likvideerida
28	kask		7209	1 haru murdunud, hoolduslõikus
29	kask		7210	palju kuivanud oksid, hoolduslõikus
30	harilik saar	3 haru	7211	hoolduslõikus
31	harilik vaher	1 haru õõnsusega	7212	hoolduslõikus
32	kask		7213	palju kuivanud oksid, seemned
33	kask		7220	tüve alusel õõnsus
34	kask ja harilik tamm		7219	kasel üks haru murdunud
35	kask		7221	palju kuivanud oksid, hoolduslõikus
36	kask		7222	palju kuivanud oksid, hoolduslõikus
37	kask		7224	õõnsusega, väga kitsas võra, likvideerida
38	harilik vaher	1 haru kuivanud	7225 7226	likvideerida
39	harilik saar		7227	puit tüvel paljandunud, võras kuivanud oksid, hoolduslõikus
40	harilik vaher		7229	puit paljandunud 10 x 80 cm, kuivanud oksad
41	harilik saar		7228	palju kuivanud oksid, külmalõhe, hoolduslõikus
42	harilik tamm		7230	mitu suurt kuivanud oksa, hoolduslõikus
43	nulg		7233	kuivanud, likvideerida, fotol parempoolne
44	nulg			osaliselt kuivanud, likvideerida, fotol vasakpoolne

Lisa 7. Ohtlikud puud M 1:1000

